

Güllerde Yeni Trend: Baston Güller

Soner Kazaz*¹, Özgül Karagüzel², İbrahim Baktır³

¹Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Bahçe Bitkileri Bölümü-Ankara

²Batı Akdeniz Tarımsal Araştırma Enstitüsü-Antalya

³Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Bahçe Bitkileri Bölümü-Antalya

(Alınış Tarihi: 05.11.2013, Kabul Tarihi: 24.01.2014)

Anahtar Kelimeler

Baston gül,
Gül anacı, Aşı,
Budama, Peyzaj

Özet: Kendilerine özgün, çok güzel çiçekleri, kokuları, büyüme formları, yüzlerce türü, binlerce çeşidi ve farklı kullanım alanları ile güller, peyzaj mimarlığı çalışmalarında estetik ve işlevsel amaçlı dolgu materyali olarak gerek tek veya grup gerekse kitlesel olarak en fazla kullanılan bitkiler arasında yer almaktadır. Farklı gül formları peyzaj mimarlığı çalışmalarında değişik kullanımlara imkan sağlamaktadır. Dikenlerinden arındırılmış bastonsu bir gül anacının gövdesi üzerinde istenilen yükseklikten farklı gül türleri aşılansarak elde edilen baston güllerin kullanımı estetik ve ilgi çeken görünümleri ile özellikle son yıllarda giderek artış göstermektedir. Baston güller dış mekan süs bitkisi yanında iç mekan süs bitkisi olarak ta kullanılmaktadır. İç mekana yönelik baston güllerde aşı yüksekliği 30-60 cm iken, dış mekana yönelik baston güllerde aşı yüksekliği 90-160 cm arasında değişmektedir. Bu çalışmada, baston güllerde kullanılan anaçlar, aşı ve budama teknikleri ile baston güllerin peyzaj mimarlığı çalışmalarında kullanımları hakkında bilgi verilmektedir.

A New Trend in Roses: Tree Roses

Keywords

Tree rose,
Rose rootstock,
Graft,
Pruning, Landscape

Abstract: With the I run I que and very beautiful flowers, smell, growth habitus, hundreds of species, thousands of cultivars and different areas of use, roses are among the most used plants both singly or as a group and in masses as filling materials for aesthetic and functional purposes in landscape architecture studies. Different rose habitus provide an opportunity or various uses in landscape architecture studies. The use of tree roses which are obtained by grafting different rose species from the desired height at the top of the stem of a prickle-free and tree-like rose rootstock has been gradually increasing particularly in there cent years, with the Iraesthetic and interesting appearance. Tree roses are used as pot plants besides being used as outdoor ornamental plants. The graft height ranges from 30 to 60 cm in tree roses as pot plants and from 90 to 160 cm in tree roses as outdoor ornamental plants. In this study, information is provide d about the rootstocks, grafts and pruning techniques used in tree roses and the use of tree roses in landscape architecture studies.

1. Giriş

Rosaceae familyası Rosa cinsi içerisinde yer alan ve binlerce yıldır çiçeklerin kraliçesi olarak kabul edilen güller; güzel ve kokulu çiçekleri yanında çok amaçlı kullanımları (süs bitkileri sektörü, parfümeri ve kozmetik sanayi, gıda ve tıp) ile dünyadaki en önemli bitki türlerindedir. Dünyada her yıl milyonlarca adet gül bitkisi park, bahçe ve saksılara dikilirken, milyarlarca adet kesme gül çiçeğinin de ticareti

yapılmaktadır (Khosh-Khui ve Teixeira da Silva, 2006).

Güllerin anavatanı Kuzey Yarımküre olup (Zlesak, 2007) Asya, Avrupa, Ortadoğu ve Kuzey Amerika'da doğal olarak yayılış gösterirler (Nilsson, 1997). Rosa cinsindeki taksonomik zorluklardan dolayı, bu cins içerisinde 150-250 adet gül türü ile çok sayıda gül çeşidinin olduğu rapor edilmiştir (Phillps and Rix, 1988, Ross, 1991). Güllerin en önemli gen merkezlerinden birinin de Türkiye olduğu ve ülkede 25 gül türünün doğal olarak yayılış gösterdiği

* İlgili yazar: skazaz@ankara.edu.tr

bildirilmiştir (Kutbay ve Kılınç, 1996). Güllerde en yaygın sınıflandırma Amerikan Gül Derneği (The American Rose Society) tarafından geliştirilen sınıflandırmadır. Bu sınıflandırmaya göre güller; yabani gül türleri ve melezleri, eski bahçe gülleri ve modern güller olmak üzere 3 ana alt bölüme ayrılır (Cairns, 2003). Günümüzde yetiştirilen güllerin çoğu modern güller olup modern güllerde çiçek ve büyüme özelliklerine göre; melez çay gülleri, floribunda gülleri polyantha gülleri, çalı gülleri, grandiflora gülleri, minyatür güller, sarılıcı-tırmanıcı-yayılcı güller ve baston güller olmak üzere 8 gruba ayrılır (Cairns, 2001; 2003).

Peyzaj mimarlığında bitkisel tasarımda, bitki materyalinden estetik ve işlevsel amaçlarla yararlanılmaktadır (Korkut ve ark., 2010).

Bitkisel materyaller hareketli, dinamik, biçimlendirilebilir, dekoratif, estetik, ekonomik ve işlevsel özellikleri nedeniyle çok zengin ve çeşitlilik arz eden canlı bezeme, yapı ve mekân oluşturma materyali olduklarından dolayı (Pamay, 1992), peyzaj mekânlarının tasarlanmasında estetik ve işlevsel amaçlı önemli roller üstlenirler (Gül, 2005).

Güllerde tür ve çeşitleri, formları, çiçek renk, form ve kokuları, yaprak rengi ve formu ile meyve rengi gibi özellikleriyle peyzaj mekânlarında estetik ve işlevsel amaçlı yaygın olarak kullanılan dolgu materyallerinden biridir. Bitkisel tasarımda güllere genel olarak; mekanların düz veya yavan (monoton) görünümüne canlılık getirmesi, uzun süren çiçeklenme süresi ile renk kitlesi ile farklılık yaratması, dekoratif, vurgulayıcı ve dikkatleri üzerinde toplaması, mekanları ayırması ve sınırlandırması, zemin-kitle bağlantısı ve yapısal objelerle ilişkisinin ortaya konulmasında sıkça yer verilmektedir (Gül ve ark., 2006).

Peyzaj mimarlığında bitkisel tasarımda gül tür ve çeşitleri; otsu ve yarı odunsu çiçek yastıklarında (parterler), alçak veya yüksek sınırlamada (bordür), kenar (tarh) ve çit elemanı olarak, sarmaşık ve tırmanıcı amaçlı, taş veya kaya bahçelerinde, erozyon kontrolünde, çiçek rengi ve koku özelliği, kap ve saksılar gibi çeşitli amaçlar için tek, grup veya kitlesel olarak kullanılmaktadır (Gül ve ark., 2006).

Güller ayrıca kesme çiçek ve iç mekân süs bitkisi yanın da parfümeri ve kozmetik sanayi ile gıda ve tıbbi amaçlı olarak ta kullanılmaktadır.

Peyzaj mimarlığında bitkisel tasarımda bitki formu önemli bir estetik kriterdir. Güllerde sahip oldukları farklı büyüme formları ile bitkisel tasarımda değişik kullanımlara imkân sağlamaktadır. Dikenlerinden arındırılmış bastonsu bir gül anacının gövdesi üzerinde istenilen yükseklikten farklı gül tür ve çeşitleri aşılansak elde edilen baston güllerde estetik ve ilgi çeken görünümleri ile özellikle son yıllarda

bitkisel tasarımda giderek dikkatleri üzerine çekmektedir.

2. Baston Gül Yetiştirme Tekniği

2.1. Anacın Hazırlanması

Baston gül üretiminde yaygın olarak kullanılan anaçlar Rosacanina 'Pfender', Rosamultiflora, Rosacormybifera (syn: Rosadumetorum) 'Laxa', Rosa indica Major, (syn: Rosa odorata, Rosachinensis Major)'dır. Anaçlar tohum ve/veya çelikle çoğaltılır. Tohumla çoğaltılarak elde edilen anaçlarda göz aşısına kadar geçen süre iklim ve bakım koşullarına göre 2-4 yıl arasında değişir. Ülkemizde bazı baston gül üreticileri kuşburnu (Rosacanina) anaçlarını kuşburnu'nun doğal olarak yayılış gösterdiği alanlardan kasım-mart ayları arasında köklü sökerek temin etmektedirler. Rosa odorata'da ise anaçlar yine doğadaki bitkilerden alınan uzun çeliklerin (80-100 cm) köklendirilmesiyle elde edilmektedir. Anaçlar toprağa kasım-mart ayları arasında sıra üzeri 50 cm, sıra arası 1.5-2 m aralıklarla dikilir. Anacın dik büyümesi ve düzgün bir gelişme gösterebilmesi için mutlaka bir desteğe (herkek, bambu vb.) bağlanması gerekir. Anaç üzerinde düzgün bir bastonsu gövdenin oluşturulabilmesi için sürgün ucunda 2-3 göz bırakılıp diğer bütün gözler köreltilir. Dış mekanda tasarım bitkisi olarak kullanılacak baston güllerde anaç kalınlığının (çap) en az 2 cm, iç mekan süs bitkisi olarak kullanılacak baston güllerde ise anaç kalınlığının 0.4-1 cm arasında olması idealdir. İç mekâna yönelik baston güllerde aşı yerinin toprak seviyesinden itibaren yüksekliği 30, 40 ve 60 cm iken, dış mekâna yönelik baston güllerde aşı yüksekliği genellikle 60, 90, 120, 140 ve 160 cm'dir.

2.2. Aşı Tekniği

Baston gül elde etmek amacıyla anaç üzerine genellikle büyük çiçekli, çiçek salkımı oluşturan, tırmanıcı veya minyatür gül çeşitleri aşılır. Baston güllerde yaygın olarak kullanılan aşı tekniği T göz aşısı (T göz aşısı)'dır. T göz aşısı nisan-mayıs (sürgün göz aşısı) veya temmuz-ağustos (durgun göz aşısı) aylarında yapılır. Gözler hastalık ve zararlılardan arı bitkilerden henüz kabarma görülmeden yani sürmeden alınır. Anacın kabuk kısmında T şeklinde bir iz açılır (aşılansak göz sayısına göre 2-4 adet iz açılır) ve kabuk tabakası aşı bıçağı ile yavaşça kaldırılarak göz açılan yarığın içerisine yerleştirilir. Daha sonra anacın kaldırılan iki taraflı kanat şeklindeki kabuk kısımları aşı gözü dışarıda kalacak şekilde kapatılır ve aşı bandı, rafya veya lastikle bağlanır. Bir anaç üzerine 2-4 adet arasında göz aşılır. Gözler anacın tepe kısmında bırakılan 2-3 adet gözün en altındakinin 10 cm altına aşılır. Bir anaç üzerine 3 adet göz aşılansaksa, gözlerin iki adeti aynı yönde aralarında 3-5 cm aralık olacak şekilde, 3. göz ise diğer iki göze zıt yönde ve üstteki gözden 3-5 cm yukarıdan aşılır. İki göz aşılansaksa gözler aynı mesafe ve/veya 3-5 cm

aralıkla zıt gönde aşılanır. Aşı yaklaşık iki hafta içinde kaynaşıp tuttuktan sonra gözlerin kuvvetli sürmesi için anacın uç kısmında bırakılan 2-3 adet dal önce yarıdan kesilir. Daha sonra aşı gözleri sürüp 5-10 cm boya ulaştıklarında ise anacın uç kısmı en üstteki aşı gözünün 1.5-2 cm üzerinden eğik bir şekilde kesilir. Durgun göz aşısı uygulanan güllerde ise anacın üzerinde bulunan dallarda herhangi bir budama işlemi yapılmadan anacın tepesi bölgenin iklim koşullarına göre ilkbahar geç donları geçtikten sonra (nisan ayında) kesilir. Kesilen yere geriye doğru kurumanın önlenmesi ve enfeksiyona karşı aşı macunu veya etkili maddesi metalik bakır olan bir preparat uygulanır. Ayrıca anacın aşı noktasının altındaki uyuyan gözlerden süren sürgünlerinde koparılması gerekir. Aşı yüksekliği büyük çiçekli güllerde 90-100 cm, çiçek demetli güllerde 70-80 cm, minyatür güllerde 50 cm, sarkık dallı gül elde etmek amacıyla tırmanıcı güllerde 160-200 cm arasında değişir.

2.3. Budama Tekniği:

Baston güllerde budama özellikle bitkiyi dallandırma ve iyi bir şekil vermek amacıyla oldukça önemlidir. Aşı gözleri sürüp yaklaşık 15-25 cm boylandıklarında sürgünler alttan itibaren 3-4 göz üzerinden budanır. Bazı baston gül üreticileri ise budama işlemi aşı gözleri sürüp çiçeklendikten sonra yine alttan 3-4 göz üzerinden yapmaktadırlar. Birinci budamadan sonra alttan süren sürgünler tekrar geliştiklerinde 2. budama işlemi yapılır. İkinci budama işlemi, birinci budamadan sonra süren sürgünler üzerinde sürgünlerin yönü dikkate alınarak 3-5 göz üzerinden yapılır. Sarkık dallı baston güllerde (halk arasında sarmaşık gül olarak bilinen tırmanıcı gül çeşidi aşılanan baston güllerde) sarkık dallı görünüm elde etmek amacıyla, birinci ve/veya ikinci budamadan sonra gelişen dallar yeterli büyüklüğe ulaştıklarında, aşağıda doğru sarkıtılarak anacın gövdesine bağlanır. Baston güllerde elde edilen formun korunması ve bozulmaması amacıyla sarkık dallı baston güllerde 3. ve sonraki budamalar uzun, yuvarlak formu baston güllerde ise budamalar daha kısa (sert) yapılır. Baston güllerde budama tekniği kullanılan anaç, iklim ve bakım koşulları ile aşılanan gül tür veya çeşidine göre değişiklik gösterir.

3. Peyzaj Mimarlığı Çalışmalarında Baston Güllerin Kullanımı

Baston güller sahip oldukları farklı büyüme formları, estetik ve ilgi çeken görünümleri ile bitkisel tasarımda değişik kullanımlara imkân sağlamaktadır. Peyzaj mimarlığında bitkisel tasarımda baston güller genel olarak; yaya yollarının kenarında, çiçek parterlerinde, pergolelerde, kaya bahçelerinde, yükseklik kazandırmada, alçak sınırlandırmada tek veya grup olarak kullanılırlar.

Kaynaklar

Cairns, T., 2001. Thegeographyandhistory of therose. AmericanRoseAnnual, p.18-29.

Cairns, T., 2003. Horticultural Classification Schemes. In: AV Roberts, T Debener, S Gudın, eds. Encyclopedia of Rose Science, Volume 1, Elsevier pp. 117-124.

Gül, A., 2005. Peyzaj amaçlı bitkisel materyaller. SDÜ Orman Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü, İşkur Projesi Kurs Notları, s: 1-75, Isparta

Gül, A., Ayter, F., Fakir, H., 2006. Gül taksonlarının (Rosa L. Spp.) peyzaj amaçlı bitkisel tasarımda kullanım olanakları. III. Ulusal Süs Bitkileri Kongresi, s:275-285, İzmir.

Khosh-Khui, M., Teixeira da Silva, J.A., 2006. In vitro culture of Rosa species. In: Teixeira da Silva, J.A. (Ed.), Floriculture, Ornamental and Plant Biotechnology, Advances and Topical Issues, vol. 2. Global ScienceBooks, Ltd., UK, pp.516-526.

Korkut, A.B., Şişman, E.E., Özyavuz, M., 2010. Peyzaj Mimarlığı. Verda Yayıncılık, I. Baskı, 419s. Kayseri.

Kutbay, H.G., Kılınç, M., 1996. Kuşburnu (Rosa) türlerinin Taksonomik Özellikleri ve Türkiye'deki Yayılışı. Kuşburnu Sempozyumu, 5-6 Eylül 1996, Gümüşhane, s:75-83.

Nilsson, O., 1997. Rosa. In: Davis H. (ed), Flora of Turkey and The East Aegean Islands. Vol.4, Edinburgh University Press, Edinburgh, pp. 106-128.

Pamay, B., 1992. Bitki Materyali I-II-III. İstanbul Üniv. Orman Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü, s:80-85, Küçükkuşu, İstanbul

Phillips, R., Rix, M., 1988. Roses. Pan Books, ISBN 03320299 972, London, pp 224.

Ross, D., 1991. The Ross Guide to rose growing. Lothian Publishing Company PTY Ltd. Port Melbourne, Victoria, pp117.

Zlesak, D.C., 2007. Rose. Rosa x hybrida. In: Flower Breeding and Genetics. N.O. Anderson (ed), s:695-740. Springer, The Netherlands.